

Maja Podlesnik

Nasilje staršev nad vzgojitelji: prepoznavanje, odzivanje in pravna zaščita

Povzetek: Nasilje je pojav, ki je skozi različne oblike in vrste prisoten v celotni zgodovini, le da se je njegovo pojmovanje skozi čas spreminjalo, kar vključuje tudi nasilje v kontekstu vzgoje in izobraževanja. Medtem ko se veliko raziskav osredinja na nasilje med otroki, torej na medvrstniško nasilje, ali nasilje odraslega nad otroki, je nasilje staršev nad vzgojitelji predšolskih otrok le redko obravnavano. Ker vzgojitelji na vsakodnevni ravni vstopajo v različne interakcije s starši, je pomembno, da prepoznajo različne vrste nasilja in se nanje tudi ustrezno odzovejo. Analiza različnih raziskav kaže, da pedagoški delavci s strani staršev najpogosteje zaznavajo verbalne oblike nasilja, kar dodatno opozarja na pomen poznavanja različnih vrst nasilja, možnosti odziva in zakonodajnih okvirov, ki jih ščitijo ob njegovi zaznavi. Raziskovalni del projekta temelji na delavnici z več projektnimi aktivnostmi, prek katerih smo pridobivali pisni in ustni material, ki smo ga kasneje analizirali ter interpretirali glede na teoretična izhodišča. Skozi raziskovalni del projekta smo ugotovili, da sodelujoče vzgojiteljice nasilje razumejo na različne načine, v delovnem okolju pa najpogosteje zaznavajo verbalne oblike nasilja, predvsem relacijsko. Kot dejavnosti z največjim tveganjem za pojav nasilja s strani staršev opredeljujejo tiste, ki temeljijo na neposrednem stiku in potekajo v osami. Ugotovili smo še, da sodelujoče vzgojiteljice sicer poznajo osnovno zakonodajo, manj pa interne dokumente zavodov, kjer so zaposlene. Ob pojavu nasilja pa se najpogosteje odzovejo pasivno, medtem ko jim največ težav povzroča asertivno odzivanje.

Ključne besede: asertivnost, nasilje, vrtec, vzgojitelji, zakonodaja

UDK: 373.2

Strokovni prispevek

<https://doi.org/10.63384/spB62s780s>

Uvod

Nasilje je pojav, ki je prisoten skozi celotno zgodovino, le da se je skozi čas spreminjalo pojmovanje »nasilnega«. Tako obstaja tudi v sferi vzgoje in izobraževanja (Kodelja 2019). Kadar govorimo o nasilju v vrtcu, najprej razmišljamo o problematiki nasilja med otroki in nasilja odraslega nad otroki. Ker se o omenjenih relacijah nasilja govori bistveno več, obstaja tudi več literature o soočanju z nasiljem med otroki in odzivanju ob zaznavi nasilja nad otrokom. Ob vsem tem pa se v Sloveniji vse manj oz. skoraj nič ne govori o nasilju, ki ga nad vzgojitelji izvajajo tretje osebe, med katere prištevamo tudi starše. Navsezadnje vzgojitelji z njimi vstopajo v stik vsakodnevno, vsaka interakcija pa zahteva tudi njihov odziv. Kljub vse večji aktualnosti teme in pripovedovanjih vzgojiteljev o srečevanju z nasiljem v Sloveniji še vedno nimamo raziskave, ki bi prikazala obstoječe stanje in ga skušala tudi razložiti. Tako nimamo podatka, koliko vzgojiteljev je že imelo izkušnjo nasilja s strani staršev in s katerimi vrstami nasilja se najpogosteje srečujejo. Vsaka oseba, ki doživlja nasilje, med tovrstno izkušnjo doživlja močna čustva in občutke nemoči, nemoči reševanja situacije, krivde ali prevelike odgovornosti (Ančić in Sarđoć 2002). Samo nasilje pa je lahko tudi negativen dejavnik tveganja za delavčevo zdravje (Evropska agencija b. l.; Geršak idr. 2019). Zaradi tega je torej pomembno, da vzgojitelji poznajo oblike nasilja, jih prepoznajo in se ob pojavu tudi ustrezno odzovejo, saj lahko nasilje tako preprečijo in ustavijo, še preden bi se razširilo. Prispevek obravnava teoretično podlago s področja definiranja nasilja, nasilja na delovnem mestu, najpogostejših vrst nasilja v vzgoji in izobraževanju ter načinov učinkovitega odzivanja. Ob pojavu nasilja je namreč zelo pomembno, kako se vzgojitelj odzove, saj lahko z odzivom staršu da potrditev, da lahko nasilje izvaja, ali pa ga uspešno ustavi in prepreči nadaljevanje. Raziskovalni del je zaradi narave tematike pripravljen v obliki projekta, natančneje kot delavnica za zaposlene vzgojitelje s ciljem opolnomočenja vzgojiteljev z znanji o vrstah nasilja, ki jih najpogosteje izvajajo starši, ter o učinkovitih načinih za odzivanje. Namen prispevka je namreč prikazati stanje glede izvajanja nasilja staršev nad vzgojitelji, vzgojitelje opolnomočiti z znanji o različnih vrstah in oblikah nasilja ter jim dati učinkovite rešitve, povezane z odzivanjem ob doživljanju nasilja s strani staršev.

Nasilje v vzgoji in izobraževanju

Opredelitev nasilja

Nasilje je pojav, prisoten tako na nacionalni kot internacionalni ravni, in je del javne ter zasebne sfere. Zaradi pojavljanja v različnih oblikah obstajajo tudi različne opredelitve (Kodelja 2019). Kot ugotavlja Kodelja (prav tam), je nasilje po poročanju medijev, pedagoških delavcev in otrok nesporno prisotno tudi v vzgojno-izobraževalnih zavodih. V splošnem za vse vrste nasilja, tudi nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih, velja, da gre za odraz družbenih in osebnih razmer ter da se »nasilno« skozi čas spreminja. Obstaja torej več vrst nasilja, pri čemer ne moremo mimo osnovnega vprašanja, »kaj je nasilje« (prav tam).

Muršič (2012) opozarja, da o nasilju, krogu nasilja ter povezanosti med nasiljem v družini in šoli ne moremo govoriti kot o pojavih, ki že vnaprej objektivno obstajajo in bi jih zgolj odkrili, pojasnili ter se z njimi spoprijeli. Tovrstno opredeljenje na področju družboslovja namreč ne bi bilo ustrezno in bi pomenilo naše odtujevanje z zmotnim domnevanjem, da obravnavana tematika obstaja neodvisno od nas. To, kaj je nasilje, je torej odvisno od naše konceptualizacije, pripisovanja pomena in presojanja na podlagi referenčnih vrednot. Sama opredelitev nasilja pa je pravzaprav tista, s katero nasilje kot »pojav« šele ustvarimo (prav tam).

Definiranje nasilja je tako neizogibno povezano z našo subjektivno perspektivo, ta pa temelji na vrednotah in normah, ki jih izberemo. Naša predstava o nasilju, pojavnih oblik nasilja in njihovi medsebojni povezanosti, kot npr. nasilje v družini in v šoli, je odvisna od tega, kako te pojme razumemo in katere vrednote jim pripisujemo, kar posledično vpliva tudi na naš čustveni odziv ter vedenje v zvezi z vsem, kar konceptualno zajamemo s temi izrazi (prav tam).

Sam termin nasilje (ang. *violence*) izhaja iz latinske besede »*violentia*«, ki pomeni silovitost, divjost, neobzdanost in nekontrolirano moč (Kodelja 2019, str. 31). *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014) pojem nasilje opredeljuje kot »dejavni odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska«. *Kazenski zakonik* (2023) pa v 269. členu navaja naslednjo definicijo nasilja:

»Kdor z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče kaznuje, ga s silo ali grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja ali mu jemlje svobodo gibanja, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v podrejen položaj.«

Kot navajajo Lešnik Mugnaioni idr. (2009), se pojem nasilja v slovenskem prostoru v veliki meri veže na uporabo sile oz. moči, sila oz. moč pa naj bi bila ena izmed ključnih kategorij dinamike nasilja in analize nasilnega dogodka (Zaviršek 2009 v Lešnik Mugnaioni idr. 2009). Bezenšek Lalić (2009) nasilje definira kot problem, saj gre pri izvršitvi le-tega za kršenje človekovih pravic, natančneje so kršene pravice do varnosti, življenja, dostojanstva ter zaščite pred psihično in fizično škodo. Nanaša se torej na skupino vedenj s ciljem izvrševanja nadzorovanja

nad drugimi osebami z uporabo sile, zastraševanja ali manipuliranja. Prav tako nasilje pomeni zlorabo moči v odnosih, ki temeljijo na neenakosti (prav tam).

V polju razprav in teoretičnih opredelitev nasilja tako ni mogoče zaslediti enotne definicije nasilja, saj je pojmovanje le-tega odvisno od kulturnega in družbenega konteksta ter se v času in prostoru človeške družbe spreminja. Neko ravnanje, ki ga danes označujemo kot nesprejemljivo in je inkrimirano, je bilo v preteklosti obravnavano kot povsem običajno. Pojem nasilja ima namreč vedno normativno ali družbeno sprejemljivo ozadje (Mugnaioni 2012).

Opredelitev nasilja je torej vedno izbira, na katero vplivajo vrednote, ideologija, norme in kultura subjekta, ki do nasilja vzpostavlja neki odnos in ga prek tega tudi definira. Kot navaja Muršič (2008 v Mugnaioni 2012), nasilje kot fenomen, ki bi imel neko svojo objektivno, dejansko in absolutno spoznavno naravo, ne obstaja. Prav tako ni vedenj, ki bi bila sama po sebi nasilna. Našteto pa kaže na to, da iskanje definicij nasilja ni spoznavni problem, temveč vrednostno-normativni proces, v katerem ljudje glede na izbrane vrednote in norme vedno znova odločamo ter določamo, kaj je in kaj ni nasilje. V omenjenem procesu ima pomembno vlogo porazdelitev družbene moči, pri čemer o vrednotno-normativnem okviru družbeno nesprejemljivih in nezaželenih, s tem pa tudi nasilnih dejanj odločajo nosilci ideološke, ekonomske, politične idr. moči. Prav tako ti s svojo družbeno močjo uveljavljajo tudi načine preprečevanja in sankcioniranja teh dejanj (prav tam).

Ob govoru o nasilju ne moremo mimo agresije in agresivnosti. Lepičnik Vodopivec in Hmelak (2016) nasilje označujeta kot enoumno antisocialno vedenje, medtem ko je za agresivnost značilno, da zajema več različnih, tudi nasprotujočih si pojmov. Kadar gre pri vedenju za trenutno reakcijo, običajno uporabljamo izraz »agresija«, s pojmom »agresivnost« pa označujemo trajno značilnost posameznika. V najširšem smislu pa agresivnost pomeni vsak aktiven pristop k okolju in izraža prvotni pomen besede »aggredi«, tj. približevati se oz. pristopiti (prav tam).

Agresivnost je večplasten pojem, ki ga lahko opredelimo z dveh plati. Prva plat, imenovana tudi pozitivna plat, omogoča socializacijo, reprodukcijo družbe in funkcioniranje družbenih institucij. K tej obliki prištevamo konstruktivne oblike agresivnosti in tudi asertivnost. Druga plat je negativna plat, imenovana tudi maligna. Slednja je nedopustna, direktna, celo ekscesna in povzroča očitno škodo tako posameznikom kot družbenim skupinam (Lešnik Mugnaioni idr. 2009). Omenjeno obliko Dekleva (2004 v prav tam) imenuje tudi nasilje.

Nasilje staršev nad vzgojitelji zaradi njegovih značilnosti umeščamo v širok spekter nasilja na delovnem mestu. Geršak idr. (2019) nasilje na delovnem mestu definirajo kot vsak dogodek, v katerem je zaposleni zlorabljen, napaden ali prejema grožnje v okoliščinah, ki so povezane z njegovim delom, tak dogodek pomeni tudi posredno ali neposredno tveganje za varnost, dobro počutje in zdravje zaposlenega. Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.) navaja, da gre pri nasilju do zaposlenih za vprašanje varnosti in zdravja pri delu, zato ga je pomembno reševati na ravni organizacije in ne obravnavati kot težavo posameznika. Tukaj je treba omeniti, da sam izraz »nasilje na delovnem mestu« ni več primeren, saj se lahko nasilje zgodi tudi na različnih relacijah, npr. na poti

do službe, prek e-pošte ipd. (Geršak idr. 2019). V kontekstu izvajanja nasilja nad vzgojitelji lahko starši nasilje izvajajo tudi po različnih oblikah sodelovanja ali med njimi, kot so npr. pohodi ali druga neformalna srečanja, ki se običajno ne vežejo neposredno na prostor vrtca. Prav tako Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.) kot aktivnosti z velikim tveganjem za pojav nasilja nad zaposlenim navaja neposredno delo zaposlenega z učenci ali skrbniki, delo ob poznih urah ali v osami ter opravljanje obiskov zunaj šole oz. na domovih. Glede na značilnosti javnega sistema predšolske vzgoje v Sloveniji lahko izmed naštetih aktivnosti kot relevantne za vzgojiteljevo delo štejemo le neposredno delo s skrbniki in delo v osami (med zapiranjem in odpiranjem vrtca).

Raziskovanje nasilja v vzgoji in izobraževanju kot tudi v družbi ima dolgo tradicijo, saj sistem vzgoje in izobraževanja kot temeljno načelo postavlja prav zagotavljanje varnega in spodbudnega učnega okolja. Kljub temu pa se raziskovanje omenjenega pojava srečuje z vrsto problemov in izzivov, ki imajo pomemben vpliv na proces raziskovanja ter na snovanje predlogov za zagotavljanje varnega in spodbudnega učnega okolja (Sardoč in Japelj Pavešić 2019).

Vrste in oblike nasilja nad pedagoškimi delavci

Kot že povedano, poznamo več vrst in oblik nasilja, ob tem pa ni enotnega pogleda nanj, saj oba termina, tako vrsta kot tudi oblika, v različnih razpravah opisujeta iste stvari, procese ali dogajanja. Prav tako ju avtorji včasih poljubno zamenjujejo oz. izmenjuječe se uporabljajo. Nasilje torej lahko razdelimo na različne vrste, kot so: politično, ekonomsko, telesno, spolno ipd., čeprav so vrste nasilja v družbenih praksah večinoma prepletene (Lešnik Mugnaioni idr. 2009). V splošnem Lepičnik Vodopivec in Hmelak (2016) v kontekstu nasilja v vrtcu ločujeta nasilje odraslega nad otrokom in nasilje otroka nad otrokom oz. medvrstniško nasilje, Lešnik Mugnaioni idr. (2009) pa poleg teh oblik dodajajo še nasilje nad pedagoškimi delavci.

V slovenskem prostoru nimamo (sodobnih) raziskav, ki bi ponujale konkretne izsledke na področju nasilja staršev nad vzgojitelji, obstajajo pa starejše raziskave, ki poročajo o najpogostejših oblikah nasilja nad pedagoškimi delavci in zaposlenimi v različnih sektorjih, katerih povzročitelji so starši. Ob analiziranju teoretičnih izhodišč smo odkrili, da različni avtorji sicer omenjajo različne oblike, vendar je vsem skupna ugotovitev, da starši izvajajo predvsem bolj prikrite, težje prepoznavne oblike, zlasti na verbalni ravni. Že v letu 2006 so v SVIZ-ovi raziskavi (prav tam) potrdili, da starši nad zaposlenimi izvajajo različne oblike nasilja, prevladujeta pa psihično in verbalno nasilje. Geršak idr. (2019) so ob raziskovanju nasilja na delovnem mestu med redno zaposlenimi osebami iz različnih sektorjev ugotovili, da se na delovnih mestih najpogosteje pojavljam psihično nasilje, sledi mu spolno nasilje, najmanj pa so poročali o fizičnem nasilju, medtem ko so v sferi socialnega varstva zaznali samo psihično nasilje. Bilić (2023) pa poleg fizičnega in verbalnega nasilja govori še o relacijskem nasilju. Slivar (2009, str. 19) je v raziskavi, v kateri so vzgojiteljice ocenjevale mikrostresorje, prikazal, da drugo in tretje mesto zasedajo mikrostresorji, povezani s konflikti s starši ter pogovori s težavnimi starši. Glede na te podatke v nadaljevanju predstavljamo

podrobnejše opredelitve teh pojavov, saj jih lahko z dobrim poznavanjem vzgojitelji hitreje prepoznajo in na podlagi tega tudi ustrezno ravnajo.

Verbalno nasilje

Ančić idr. (2017) v klasifikaciji nasilja navajajo tudi verbalno nasilje, pri čemer s tem pojmom označujejo pojav zlorabe moči neke osebe nad šibkejšim na besedni ravni, z namenom prestrašiti ga, razvrednotiti in ponižati. Bilić (2023) pa besedno nasilje označuje kot pojav uporabe specifičnih besed z namenom psihološke prizadetosti žrtve.

Anderson (2018) verbalno nasilje opisuje kot obliko nasilja, ki je največkrat prikrita pred okoljem. V večini primerov ta namreč ne pušča vidnih posledic, prav tako se žrtev z omenjeno obliko nasilja največkrat srečuje v zasebnosti. Zaradi tega žrtve pogosto trpijo v osamljenosti in tišini ter čutijo, da se jim dogaja krivica. Munc (2010) govori o petih vrstah verbalnega nasilja: kričanje, vzdevki, žaljivke, grožnje in posmehovanje. Vse naštetje oblike se razlikujejo glede na svojo moč, vendar imajo izmed vseh naštetih največjo težo prav grožnje, ki jih storilec lahko izrazi prikrito ali neposredno. Skozi grožnje namreč storilec vedno omeni dejanje, ki ga skuša oz. namerava povzročiti žrtvi (prav tam).

Psihično nasilje

Zaposleni se na delovnem mestu srečujejo tudi s psihičnim nasiljem, pri katerem gre za uporabo moči, vključno z uporabo psihične sile, proti posamezniku ali skupini ljudi, s čimer je povzročena škoda fizičnemu, mentalnemu, duhovnemu, socialnemu in moralnemu razvoju posameznika ali skupine. Gre za dejanja, izvršena na verbalni ravni, ki imajo negativen vpliv na samopodobo, samozavest in samozaupanje žrtve. K tej vrsti nasilja prištevamo grobo kritiziranje človekove osebnosti, zmerjanje, žaljenje, poniževanje, ustrahovanje, grožnje z besedami, ustvarjanje negativnih mnenj, molčanje, ignoriranje ipd. Povzročiteljev cilj je zmanjšanje ugleda v družbi in izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi ta želela ohraniti stike (Geršak idr. 2019).

Relacijsko nasilje

Kot ugotavlja Bilić (2023), pedagoški delavci od staršev doživljajo tudi relacijsko nasilje. Čeprav je bila raziskava narejena na vzorcu (hrvaških) učiteljev, je omenjena oblika nasilja glede na svoje značilnosti relevantna tudi za prostor vrtca. Kot navaja Bilić (prav tam), je za relacijsko nasilje značilno prikrito izvrševanje, kar vodi v težko prepoznavnost. Najpogosteje se namreč pojavlja v obliki širjenja laži in lažnih informacij, ignoriranja, omalovaževanja, zaničevanja, zlonamernosti, objavljanja napak, lažnega obtoževanja ipd., z namenom oškodovanja družbenega in poklicnega ugleda pedagoškega delavca (prav tam). Če te značilnosti prenesemo na sodobni čas družbenih omrežij, je omenjena oblika lahko še posebej aktualna. Družbena omrežja namreč uporabnikom dajejo možnost javnih objav, kar pomeni, da lahko staršu, ki želi izvesti relacijsko nasilje,

omogočijo, da z objavo o npr. lažnem neprimernem vedenju vzgojitelja to izvede zelo hitro, neposredno, a hkrati tudi anonimno. Glede na izkušnje so problematične in zelo razširjene tudi različne lažne govornice o strokovnih delavcih v vrtcih. Relacijsko nasilje ima namreč pomemben vpliv na profesionalno in osebno držo vzgojitelja, kar poudarja tudi Bilić (prav tam).

Ugotavljamo, da se vse naštete oblike povezujejo in imajo skupno točko v izvajanju na verbalni ravni, torej z besedami. Da bi vzgojitelj lahko ustrezno reagiral, mora poznati vrste nasilja in njihove pojavne oblike, kar potrjujeta tudi Lepičnik Vodopivec in Hmelak (2016). Izkušnja z nasiljem oz. dolgotrajno izvajanje nasilja ima lahko številne negativne učinke, ki se kažejo predvsem na področju zdravja zaposlenega.

Preprečevanje nasilja staršev nad vzgojitelji in odzivanje nanj

Vzgojiteljevo odzivanje ob izkušnji z nasiljem

Nasilje običajno doživljamo kot nekaj neprijetnega, kot nekaj, čemur bi se raje izognili. Pri posameznikih sproža močno čustvo vznemirjenja, ki je povezano tudi z jezo, strahom in odporom.

Ne glede na to, ali oseba izkušnjo nasilja doživi neposredno ali posredno kot opazovalec, je njena reakcija odvisna od njene osebnosti, priučenih strategij obvladovanja situacij, dejanskega okolja in pravil, predpisanih v določeni organizaciji. Tako so lahko prvi odzivi pasivni v obliki sprejemanja ali izogibanja, lahko pa so tudi aktivni, izraženi kot pogajanje ali telesna samoobramba (Evropska agencija b. l.).

Asertivnost in asertivna komunikacija

Po pregledu raziskav (Bilić 2023; Geršak idr. 2019; Lešnik Mugnaioni idr. 2009; Slivar 2009) ugotavljamo, da se v sferi sistema vzgoje in izobraževanja, kamor sodijo tudi vrtec in zaposleni vzgojitelji, najpogosteje pojavlja verbalna oblika nasilja, kar od vzgojitelja zahteva verbalni odziv. Pri tem je pomembno, da se odzove čim bolj asertivno, saj takšna komunikacija prinaša več možnosti za ohranitev vzgojiteljeve dobrobiti.

Da bi lahko govorili o asertivnosti in prednostih, ki jih prinaša, je najprej treba opredeliti pojem »asertiven«. SSKJ (2014) pojem *asertiven* razlaga kot trden, odločen, kot osebo, ki odločno zastopa sebe, svoje interese, a ob tem spoštuje druge in se zmore živeti vanje. Temelj asertivnosti je namreč samozavedanje, ki vključuje zavedanje, da ima vsak posameznik pravico postaviti se zase ter delovati v skladu s svojimi prepričanji, potrebami in željami (Tacol idr. 2019).

Pušnik (1999 v Lešnik Mugnaioni idr. 2009) asertivnost opredeljuje kot obliko pozitivne agresivnosti. Za omenjeno obliko je značilno aktivno, idejno in čustveno komuniciranje ter vztrajanje pri svojih pravicah. Ob uporabi asertivnosti je tudi drugemu omogočeno, da se v komunikacijskem procesu odziva na podoben način. Zaradi teh značilnosti asertivnost omogoča konstruktiven in zadržujoč način izražanja agresivnosti (prav tam).

Oseba ravna asertivno, ko je sposobna uveljaviti ali ubraniti svoje osebne pravice, kot so reči ne, izraziti nestrinjanje, predstaviti nasprotno mnenje ali izraziti neprijetna čustva. Ob uporabi asertivne komunikacije posameznik ne dopušča, da z njim manipulirajo, kakor bi to dopuščale podredljive osebe, prav tako pa hkrati ne zanika pravic drugih, kot to počnejo osebe, ki izvajajo nasilje (Riso 2018). Če vzgojitelji komunicirajo asertivno, se zavzamejo za ubranitev lastnih pravic, ki jih po definiciji nasilja avtorice Bezenšek Lalić (2009) krši oseba, ki izvaja nasilje.

Asertivnost je orodje komunikacije, ki nam olajša izražanje čustev in misli ter omogoča bolj funkcionalne, neposredne in pristne odnose. Je način komunikacije, pri katerem prevladujeta poštenost in transparentnost (Riso 2018).

Možina idr. (2004) navajajo tri korake asertivnosti, ki so ključne sestavine učinkovitega komuniciranja. To so: aktivno poslušanje sogovornika, jasno izražanje lastnih mnenj in občutkov ter iskanje rešitev. V procesu asertivne komunikacije je pomembna izbira besednjaka, pri čemer se morajo posamezniki izogniti besedam, ki bi v procesu lahko ustvarile prepreke. V pogovoru namesto o lastnostih posameznika govorimo o njegovem vedenju ter uporabljamo pozitiven besednjak in specifične trditve, ne posplošitev. Kadar izražamo občutke in mnenja, govorimo v prvi osebi ednine (prav tam).

Riso (2018) navaja, da se posamezniki pogosto znajdejo v situacijah, kjer nimajo časa za razmislek, da bi lahko zavestno in premišljeno predvidevali dogodke ter se na te situacije odzvali s hitrimi in učinkovitimi strategijami. Tudi za vsakdanje vzgojiteljevo delo so značilne situacije, ki so nepredvidljive in zahtevajo njegovo hitro reakcijo. Primer takšne situacije je lahko tudi nasilje, ki ga povzroči starš. Kot rešitev Riso (prav tam) postavlja dolgotrajno uporabo asertivnega vedenja. Skozi dolgotrajno uporabo takšnega vedenja in posledično vajo postaja posameznikova sposobnost obrambe samodejna, zato mu ni treba v vsaki naslednji situaciji toliko razmišljati o asertivnem odzivanju.

Kljub vsem naštetim prednostim asertivne komunikacije Riso (prav tam) navaja situacije, v katerih je asertivno vedenje neprimerno oz. družbeno nesprejemljivo. To so: situacije, ko je ogrožena posameznikova fizična integriteta; situacije, v katerih lahko po nepotrebnem prizadenemo drugega, in situacije, v katerih je družbena cena previsoka. Z vidika soočanja z nasiljem je pomembno predvsem prepoznavanje situacij, v katerih je ogrožena posameznikova fizična integriteta.

Zakonodajni okviri ravnanja ob nasilju na delovnem mestu

Zakon o varnosti in zdravju pri delu ter ocena tveganja

Nasilje je tudi psihosocialno tveganje na delovnem mestu, ki ga prištevamo k področju medsebojnih odnosov na delovnem mestu (Hočever 2017). Po 23. členu *Zakona o varnosti in zdravju pri delu* (2011) ima delavec zagotovljeno pravico do ustreznih pogojev za varno in zdravo delovno mesto. Tako je vsak delodajalec, tudi vrtec, po 24. členu omenjenega zakona dolžan sprejeti ukrepe za prepreče-

vanje, odpravljanje in obvladovanje primerov nasilja, trpinčenja, nadlegovanja oz. drugih oblik psihosocialnega tveganja na delovnih mestih, ki bi lahko imele negativne vplive na zdravje zaposlenega.

Delodajalci morajo pripraviti oceno tveganja za varnost in zdravje delavcev ter sprejeti ustrezne ukrepe za preprečevanje ali nadzor omenjenih tveganj. Kot priporoča Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.), naj ustanova oceno tveganja pripravi skupaj z zaposlenimi, opredeli nevarnost, ugotovi, kdo, kako in kje bi se lahko poškodoval, oceni stopnjo tveganja, se odloči o ukrepih, izvede ukrepe za odpravo ali zmanjšanje tveganj in redno spremlja ter preverja učinkovitost izvedenih ukrepov. Po analizi teh dokumentov ugotavljamo, da vrtci kot ustanove te ukrepe in ocene tveganja zajemajo v pravilniku o preprečevanju nasilja na delovnem mestu s strani tretjih oseb, vendar ti večinoma niso javno dostopni.

Poleg ocene tveganja je po slovenski zakonodaji vsem vrtcem skupno tudi imenovanje sindikalnega zaupnika. Sindikalni zaupnik mora med drugim preprečevati vsakršno nasilje, ob njegovem pojavu pa mora ravnati v skladu z zakonodajo. Za zdravje zaposlenih je namreč izrednega pomena odpravljanje, preprečevanje in obvladovanje nasilja, trpinčenja, nadlegovanja ter drugih oblik psihosocialnega tveganja (Hočevnar 2017).

Splošni koraki ravnanja ob zaznavi nasilja nad vzgojiteljem

Pregled literature in zakonodaje kaže, da vrtci različno opredeljujejo natančnejše postopke prijave nasilja, povzročenega s strani staršev (*Zakon o varnosti in zdravju pri delu* 2011, čl. 24). Lešnik Mugnaioni (b. l.) za SVIZ predlaga šest ukrepov ob zaznavi nasilja. V prvi vrsti predlaga beleženje vsakega nasilnega dejanja ter počutja med nasilnim dejanjem in po njem ter morebitnih posledic in zaupanje informacij o dogodku nekemu iz kolektiva (sodelavec, vodstvo, sindikalni zaupnik) s prošnjo za podporo in informacije. Če pedagog zaupa v svojo moč in varnost, naj izvede poskus zahteve po takojšnjem prenehanju izvajanja nasilja, pri čemer se svetuje, da oseba pogovora ne opravi sama, temveč s sindikalnim zaupnikom ali imenovano komisijo. Temu sledi pritožba nadrejenemu, ki je lahko pisna ali ustna oz. podana v skladu s pravilnikom posamezne ustanove. Prav tako Lešnik Mugnaioni (prav tam) za SVIZ priporoča, da si oseba pridobi pomoč sindikata ali odvetnika in zdravstveno ali psihosocialno pomoč ter skrbi za dobro psihofizično kondicijo ter ohranja dobre družinske odnose in osebno socialno mrežo.

Opredelitev problema in cilji projekta

Čeprav se o pojavu nasilja staršev nad vzgojitelji v slovenskem prostoru skoraj ne govori, je tema aktualna in pomembna. Vzgojitelji se vsakodnevno srečujejo z različnimi starši, ki imajo svoja pričakovanja, zahteve ipd., ki lahko ob neposrednem stiku z vzgojiteljem prerastejo v nasilje. Tudi Lepičnik Vodopivec in Hmelak (2016) pojav nasilja označujeta kot strokovni izziv vzgojitelskega

poklica ter poudarjata velik pomen prepoznavanja različnih oblik nasilja in ustreznega odzivanja ob zaznavi.

Pregled raziskav (Bilić 2023; Geršak idr. 2019; Lešnik Mugnaioni idr. 2009; Slivar 2009) kaže, da starši najpogosteje izvajajo oblike nasilja na verbalni ravni, kar vodi v zahtevo po vzgojiteljevem verbalnem odzivu. Doživljanje nasilja lahko sproži različne prve odzive, ki so lahko zelo pasivni, lahko pa so tudi aktivni – odvisno od osebnosti, priučenih strategij ipd. (Preprečevanje nasilja do zaposlenih v šolstvu b. l.). Iz tega razloga je pomembno, s katerimi znanji in protokoli so seznanjeni vzgojitelji, saj lahko njihov odziv pomembno vpliva tudi na nadaljnjo dinamiko nasilja.

Nasilje staršev nad vzgojitelji odpira tudi vprašanje varnosti in zdravja pri delu, saj *Zakon o varnosti in zdravju pri delu* (2011, čl. 23) vsakemu delavcu zagotavlja pravico do varnega in zdravega delovnega okolja, kar vključuje tudi okolje brez nasilja. Doživljanje nasilja staršev je problem današnjega vrtca, ki ga je zaradi vpliva na zdravje in načela ničelne tolerance do nasilja treba aktivno preprečevati.

Zaradi zgoraj navedenih teoretičnih izhodišč smo se odločili za pripravo projekta v obliki delavnice z več aktivnostmi za vzgojitelje. Delavnice oz. aktivnosti namreč dajejo možnost, da udeleženci pridobijo nova spoznanja in reflektirajo svoj odnos do nasilja, kar vpliva tudi na njihov odziv v takih situacijah v prihodnje.

Cilji projekta:

- predstaviti stanje razumevanja in doživljanja nasilja staršev nad vzgojitelji;
- predstaviti vrste in oblike nasilja staršev nad vzgojitelji, kot jih prepoznavajo vzgojitelji;
- predstaviti dejavnosti, ki jih vzgojitelji vidijo kot dejavnosti z največjim tveganjem za doživljanje nasilja staršev;
- predstaviti načine za učinkovito odzivanje vzgojiteljev ob doživljanju nasilja staršev;
- predstaviti zakone in dokumente, ki urejajo področje varovanja vzgojiteljev pred nasiljem staršev.

Raziskovalna vprašanja

Raziskovalni del projekta je temeljil na projektnih aktivnostih, s pomočjo katerih smo proučevali, kako sodelujoči vzgojitelji pojmujejo in doživljajo nasilje staršev v pedagoškem okolju, katere vrste in oblike nasilja staršev zaznavajo, načine odzivanja, ki jih uporabljajo sodelujoči vzgojitelji, ter katere zakonodajne podlage poznajo. Natančneje smo odgovarjali na naslednja raziskovalna vprašanja:

- RV1: Kako sodelujoči vzgojitelji pojmujejo in doživljajo nasilje staršev v pedagoškem okolju?
- RV2: Katere vrste in oblike nasilja staršev v pedagoškem okolju zaznavajo sodelujoči vzgojitelji?

- RV3: Katere dejavnosti sodelujoči vzgojitelji opredeljujejo kot dejavnosti z velikim tveganjem?
- RV4: Katere načine odzivanja uporabljajo sodelujoči vzgojitelji ob doživljanju nasilja staršev?
- RV5: Katere zakone in dokumente, ki varujejo vzgojitelje pred nasiljem staršev, poznajo?

Metoda

V raziskavi smo uporabili kvalitativni raziskovalni pristop, pri čemer smo podatke pridobivali na strukturirani delavnici, na kateri so sodelujoče vzgojiteljice skozi vodene projektne aktivnosti pisno ali ustno reflektirale svoj odnos do nasilja staršev v pedagoškem okolju in izkušnje doživljanja tega nasilja ter poznavanje zakonodajnih okvirov. S tem so aktivno sodelovale pri obravnavi tematike nasilja staršev nad vzgojitelji, izzivov na tem področju ter pri iskanju možnih odzivov in rešitev.

Udeleženci

Vzorec vzgojiteljev predšolskih otrok je namenski, saj smo iz etičnih razlogov oz. za ohranjanje anonimnosti k sodelovanju povabili vzgojitelje iz dveh različnih vrtcev v dveh različnih statističnih regijah. V projekt so se nato vključile vzgojiteljice, ki so se odzvale na vabilo in so privolile v sodelovanje ter nadaljnjo obdelavo podatkov. Na prvi delavnici je bilo tako pet vzgojiteljic, na drugi pa šest, skupaj 11 vzgojiteljic.

Postopek

Izvedeni sta bili dve delavnici, prva v ponedeljek, 8. 1. 2024, druga pa v ponedeljek, 15. 1. 2024. Prva je trajala eno uro in 45 minut, druga pa dve uri. Delavnici sta bili iz etičnih razlogov izvedeni v dveh različnih vrtcih v dveh različnih statističnih regijah v Sloveniji, pri čemer smo bili z vzgojiteljicami le v prehodnem stiku, kar pomeni, da se nismo poznali od prej in smo se srečali samo za namen izvedbe delavnice. Vse sodelujoče vzgojiteljice so bile seznanjene z namenom aktivnosti, prav tako so vse podale svoje soglasje.

Projekt smo začeli s fazo načrtovanja, v kateri smo opredelili teoretična izhodišča, cilje in namen ter raziskovalna vprašanja. Glede na raziskovalna vprašanja smo v nadaljevanju pripravili projektne aktivnosti za vzgojiteljice, s pomočjo katerih smo pridobili pisni material. Natančneje smo načrtovali pet projektnih aktivnosti. V prvem delu je bilo načrtovano, da vzgojiteljice spoznajo predvsem teoretske okvire definiranja nasilja in tistih njegovih vrst, ki se po raziskavah nanašajo na prostor vzgoje in izobraževanja, natančneje vrtca, v drugem delu pa se seznanijo z učinkovitimi možnostmi za preprečevanje nasilja oz. z učinkovitimi možnostmi za odzivanje, tj. z asertivno komunikacijo in možnostjo prijave.

Na dveh delavnicah, ki sta se ju udeležili dve različni skupini vzgojiteljic, je bilo izvedenih pet projektnih aktivnosti, v katere so bile vzgojiteljice aktivno vključene. Namen prve, uvodne aktivnosti je bil udeleženske spodbuditi k ustvarjanju zaupnega okolja, v katerem se vsi trudimo za zagotavljanje anonimnosti podatkov, saj je tema nasilja zelo pomembna, a hkrati tudi izjemno občutljiva. Nato smo vzgojiteljicam predstavili z raziskavo povezane aktivnosti in njihovo vsebino, prav tako smo med predstavitvijo poudarili, da pri tem ne gre za nika kršno preverjanje znanja ali kaj podobnega.

Uvodni aktivnosti so nato sledile še štiri. V sklopu druge aktivnosti »Nasilje je ...« smo vzgojiteljicam pokazali velik list papirja, na katerem je bila iz središčne točke zarisana spirala, ki se je širila proti robovom lista. Po predstavitvi smo vzgojiteljice spodbudili, da najprej premislijo o besedi nasilje, nato pa ob kroženju lista zapišejo asociacije, ideje ali osebne definicije ob pojmu »nasilje«. Na koncu smo list obesili na vidno mesto v prostoru. V sklopu aktivnosti smo namreč želeli doseči, da bi vzgojiteljice spoznale raznolikost zaznav in prepričanj o pojmu nasilja.

Tretja aktivnost je bila izvedena v parih, pri čemer so vzgojiteljice prejele list papirja, na katerem sta bila zarisana dva kroga, eden v zgornjem levem kotu, ki je ponazarjal starša, in eden v spodnjem desnem kotu, ki je ponazarjal vzgojitelja. Vzgojiteljice smo spodbudili, da iz zgornjega kroga zarišejo puščice in nanje zapišejo oblike nasilja, za katere menijo, da jih vzgojitelji doživljajo najpogosteje. Nato smo jim predstavili tri oblike nasilja, ki se najpogosteje pojavljajo, in jih spodbudili, da ob zapisane primere pojavnih oblik pripišejo še vrsto nasilja – psihično, verbalno ali relacijsko. Z aktivnostjo smo namreč želeli predstaviti obstoječe stanje glede raziskanosti pojava nasilja nad vzgojitelji ter vzgojitelje seznaniti z najpogostejšimi vrstami nasilja, ki se izvajajo nad pedagoškimi delavci.

Četrta aktivnost je potekala v obliki diskusije, katere iztočnica je bilo vprašanje, katere so tiste poklicne dejavnosti, kjer obstaja največje tveganje, da bo starš izvedel nasilje nad vzgojiteljem. Cilj aktivnosti je bil, da vzgojiteljice spoznajo poklicne dejavnosti, kjer so lahko najbolj izpostavljene doživljanju nasilja staršev.

Peta aktivnost je bila namenjena spoznavanju asertivnega, agresivnega in pasivnega odzivanja. Vzgojiteljicam smo izročili tabelo, na kateri je bilo opisano asertivno, agresivno in pasivno vedenje (povzeto po *Priročniku za preventivno delo z mladostniki* iz leta 2019), ter list s praznim prostorom. Vzgojiteljicam smo iz projekcije prebrali primer relacijskega nasilja:

»V torek pride na pogovorno uro mati, ki je popolnoma prestrašena. Zaupa vam, da v ‚klepetu v skupini‘ staršev že nekaj časa opaža sporočila enega izmed staršev, ki izražajo lažne informacije o vas. V sporočilih vas obtožuje, da ste do otrok agresivni, da z njimi ravnate neprimerno ipd. Po pogovorni uri ste obupani, vse to vpliva tudi na vašo motivacijo do dela.«

Po prebranem smo jih spodbudili, da vsaka zase zapiše pasiven odziv, nato agresiven in na koncu še asertivnega. Vsaka od navedenih aktivnost je bila pod-

prta z izhodišči iz strokovne literature in je vključevala skupinsko razpravo, pisne izdelke udeleženk ter individualno refleksijo.

Fazi izvedbe delavnic je sledila faza zbiranja in analize podatkov, pri čemer smo izvedli kvalitativno vsebinsko analizo. V sklopu le-te smo sistematično pregledali zbrane pisne podatke, iz besedila izluščili pomen teme in vzorce, jih primerjali s teoretičnim okvirom ter interpretirali pomen v skladu z raziskovalnimi vprašanji.

Analiza podatkov

S pomočjo vodenih razprav, refleksij in praktičnih vaj smo pridobili bogat kvalitativni material, ki je služil kot izhodišče za analizo in odgovore na raziskovalna vprašanja. Izvedli smo kvalitativno vsebinsko analizo. Najprej smo vse zbrano gradivo (zapisane definicije, zaznave, refleksije vzgojiteljic na delavnicah) temeljito prebrali in ga razdelili na pomenske enote, ki smo jih v nadaljevanju kodirali glede na vsebinske sklope. Rezultate smo obdelali po posameznih sklopih, nato pa znotraj njih poiskali, katere kategorije se pojavljajo v odgovorih. Te kategorije smo opisno predstavili v poglavju o rezultatih in jih povezali s teoretičnimi izhodišči.

Rezultati z razpravo

Pojmovanje in doživljanje nasilja med sodelujočimi vzgojiteljicami

V sklopu prvega in drugega raziskovalnega vprašanja nas je zanimalo, kako sodelujoče vzgojiteljice razumejo in doživljajo nasilje staršev v pedagoškem okolju ter katere vrste in oblike nasilja staršev v tem okolju zaznavajo.

Na podlagi druge aktivnosti smo pridobili naslednje definicije in razumevanja nasilja: »nasilje je kršitev, trpljenje, krik, žaljivke, verbalni obračun, udarec, kaznovanje, kršitev pravic, udarec, žaljivke, kršitev, ki jo je potrebno sankcionirati, stres, potrebno prijaviti in ustaviti, omejevanje, stiska, uporaba moči, agresija, neprimerno vedenje, večplastno (več vrst), raznoliko, potrebno preprečiti, izziv, obremenitev in manipulacija«.

Ker smo vzgojiteljice želeli seznaniti z različnimi definicijami pojma nasilje, smo list obesili na vidno mesto in med povzemanjem obkrožili pojme, ki se pojavljajo v posameznih definicijah.

Tako smo označili besedo »kršitev« in besedno zvezo »kršitev človekovih pravic«, saj se obe pojavljata v definiciji Bezenšek Lalič (2009) in *Kazenskega zakonika* (2023). Gre za definicijo, kjer je nasilje opredeljeno kot kršitev človekovih elementarnih pravic. Vzgojiteljice so navedle tudi »omejevanje«, kar se navezuje na definicijo *Kazenskega zakonika* (prav tam).

Vzgojiteljice so navedle uporabo moči, kar se povezuje z definicijo *SSKJ* (2014), prav tako pa tudi Lešnik Mugnaioni idr. (2009) navajajo, da se pojem nasilja v veliki meri povezuje prav z uporabo sile oz. moči. Vzgojiteljice so omenile še agresijo, ki pa je večplasten pojem in je lahko obravnavan s pozitivne

ali negativne strani (Lešnik Mugnaioni idr. 2016). Vse preostale pojme, ki so se navezovali na našo vsebino, smo skozi obe delavnici smiselno vključili tudi v preostale aktivnosti, npr. »stres« in »potrebno prijaviti«.

Ob navajanju prepričanj in zaznav o nasilju so se sodelujoče vzgojiteljice navezale tako na vidik doživljanja čustev ob izkušnji nasilja kot na vidik samega opredeljevanja nasilja. Prav tako so poudarile vidik večplastnosti pojma, na kar opozarja tudi Kodelja (2019), natančneje na raznolikost opredelitev zaradi pojavljanja v različnih oblikah, prostorih ipd. Skozi aktivnost so udeleženske osvetlile tudi pojav številnih novih oblik nasilja, ki jih pred nekaj leti še ni bilo oz. niso bile tako pogoste, npr. spletno nasilje. Ena izmed udeleženk je povedala, da se ji zdi pomembno, da poznamo več vrst nasilja, saj smo lahko tako bolj občutljivi za zaznavanje, četudi nasilja ne doživljamo neposredno. Kasneje so vzgojiteljice razvile temo o pomembnosti prepoznavanja. Tudi Lepičnik Vodopivec in Hmelak (2016) navajata, da je nasilje eden izmed strokovnih izzivov vzgojiteljskega poklica, pri čemer morajo vzgojitelji prepoznati pojavne oblike in vrste nasilja.

V nadaljevanju smo se posvetili nasilju na delovnem mestu in vzgojiteljicam predstavili definicijo, ki jo navajajo Geršak idr. (2019), pri čemer smo v ospredje postavili predvsem vprašanje varnosti in zdravja pri delu ter obravnavanje nasilja kot problema na ravni organizacije, kakor to priporoča Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.), in ne le na ravni posameznika. Ob tem se je na obeh delavnicah na pobudo vzgojiteljic odprla razprava na temo nasilja na delovnem mestu. Vzgojiteljice so opozorile na pomembnost poznavanja definicije in težave pri obravnavanju na ravni organizacije. Povedale so še, da večkrat prihaja do situacij, ko se pri obravnavanju nasilja, ki ga izvajajo starši, na zadevo gleda kot na problem, ki ga mora vzgojitelj rešiti sam s staršem. Tak odziv zaznavajo predvsem pri sodelavkah, ki se raje umaknejo ali pa svetujejo, naj raje potrpijo, saj bo tako manj težav. Vzgojiteljice so poročale še o izkušnjah, ko je vodstvo večkrat stopilo v bran staršem, ne pa njim. Ob koncu so se udeleženske skozi razpravo strinjale o pomenu obravnave na ravni organizacije, saj to ni problem posameznika.

V sklopu drugega raziskovalnega vprašanja nas je zanimalo, katere vrste nasilja staršev nad vzgojitelji zaznavajo sodelujoče vzgojiteljice. Na podlagi pripravljene sheme smo ugotovili, da so vzgojiteljice v večini navajale verbalne oblike in oblike relacijskega nasilja, kot so *agresivna e-sporočila, izsiljevanje, širjenje lažnih informacij, pritiski, postavljanje pogojev, kričanje, neposredne žaljivke in pritiski*.

V nadaljevanju smo vzgojiteljicam predstavili tri najpogostejše vrste nasilja, kot jih na podlagi raziskav prepoznavajo raziskovalci (Bilić 2023; Geršak idr. 2016; SVIZ 2006). Omenjene raziskave sicer ne obravnavajo prostora vrtca, vendar jih lahko zaradi značilnosti prenesemo tudi v to okolje, saj so bile izvedene na področju vzgoje in izobraževanja oz. socialnega varstva.

Vzgojiteljicam smo tako predstavili verbalno, psihično in relacijsko nasilje. Po predstavitvi smo izvedli drugi del aktivnosti, kjer smo jih spodbudili, da zapišejo po en primer oz. konkretno situacijo za vsako vrsto nasilja. Vzgojiteljice so imele največ težav pri ločevanju psihičnega in verbalnega nasilja, ki sta si zelo podobna, saj se obe vrsti izvajata s podobnimi sredstvi.

Vzgojiteljice so povedale, da se s pojmom »relacijsko nasilje« še niso srečale in da ob prvem stiku z njim, npr. z lažnimi govoricami, najverjetneje tega ne bi označile kot nasilje. Vzgojiteljice so še dodale, da je ta vrsta nasilja težje prepoznavna, kar se sklada z definicijo Bilič (2023), ki navaja, da je ta vrsta veliko bolj prikrita in težje prepoznavna, saj se pojavlja kot širjenje laži, širjenje lažnih informacij, ignoriranje, omalovaževanje, zaničevanje, zlonamernost, objavljanje napak, lažno obtoževanje ipd. To vrsto nasilja so prepoznale kot izredno škodljivo, še posebej v času družbenih omrežij, kar smo omenili že v teoretičnih izhodiščih.

V zaključku tega dela so vzgojiteljice dobile nalogo, da v vseh vrstah nasilja poiščejo skupno točko. Udeleženke prve in druge delavnice so izbrale izvajanje nasilja z besedami, kar se je skladalo s teorijo, ki jo navajajo različni avtorji (Bilič 2023; Geršak idr. 2016; SVIZ 2006).

Delovne dejavnosti z največjim tveganjem za pojav nasilja staršev, kot jih prepoznava sodelujoče vzgojiteljice

V sklopu tretjega raziskovalnega vprašanja nas je zanimalo, katere delovne dejavnosti sodelujoče vzgojiteljice opredeljujejo kot tiste z velikim tveganjem za pojav nasilja staršev. Kot takšne dejavnosti so vzgojiteljice naštele: *oddaja ali prevzem otroka; kadar pride do kakšnih situacij ali sprememb, npr. podražitev vrtca; pomanjkanje kadra; pogovorne ure, nesoglasja in dejavnosti sodelovanja s starši*. V naštetih dejavnosti lahko prepoznamo opis, ki ga navaja Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.). Natančneje lahko naštete dejavnosti glede na značilnosti, ki jih navaja Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (prav tam), umestimo pod neposredni stik s starši in delo v osami.

Zanimiv in hkrati pričakovan podatek je, da so vzgojiteljice kot delovno dejavnost z največjim tveganjem navedle *pogovorne ure* in ob tem dodale, da se takrat čutijo najbolj ogrožene, saj so takrat starši zelo neposredni in si »več dovolijo«. Zaradi tega jih je večkrat strah povedati kakšno informacijo o otroku ipd. Vzgojiteljice so odprle še temo o obiskih na domu, ki jih vzgojiteljice po lastnih navedbah ne izvajajo.

Kot že povedano, pri aktivnostih na delavnicah nismo imeli namena, da bi vzgojiteljice morale neposredno razkriti svoje izkušnje, saj bi lahko imele zadržek pred takšno aktivnostjo ali bi jo celo razumele kot poseg v svoj intimni prostor, zato je bila četrta aktivnost načrtovana bolj posredno.

Načini odzivanja, ki jih ob doživljanju nasilja staršev uporabljajo sodelujoče vzgojiteljice

Osebe, ki doživijo izkušnjo nasilja, se ob tem odzivajo na različne načine (*Preprečevanje nasilja do zaposlenih v šolstvu* b. l.), je pa njihov odziv ob izkušnji nasilja izrednega pomena, saj lahko pomembno vpliva na nadaljnjo dinamiko nasilja. Zato nas je v sklopu četrtega raziskovalnega vprašanja zanimalo, katere načine odzivanja uporabljajo sodelujoče vzgojiteljice. V ta namen smo vzgojiteljice uvedli v rek »prepoznam in se odzovem« ter jim predstavili tri tipe odzivanja:

asertivnega, pasivnega in agresivnega. Skozi primer relacijskega nasilja in tabelo smo nato pridobili uvid v načine odzivanja sodelujočih vzgojiteljic.

Vzgojiteljice so torej morale pripraviti tri različne tipe odzivanja na dani primer relacijskega nasilja staršev. Vzgojiteljice so imele največ težav in dilem pri tem, kakšno bi bilo asertivno vedenje, poudarile so, da šele zdaj opazijo, kolikokrat se v težkih situacijah, ki niso nujno povezane z nasiljem, odzovejo ravno s pasivnim vedenjem. Prav tako so že takoj po prebranem povedale, da se je takšen primer v njihovi enoti že pojavil, vendar ga takrat še niso obravnavale kot nasilje. Po opisu dogodka in razpravi so skupaj prišle do ugotovitve, da so celoten proces s pomočjo ravnateljice izpeljali zelo asertivno.

Vzgojiteljice so še dodale, da se jim ob pripravi odgovora, kakšen bi bil asertivni način odzivanja, zdi, da bi lahko takšen odziv prizadel starša. Tako smo jim predstavili tudi tezo, ki jo navaja Riso (2018), in sicer, da osebe, ki niso vajene asertivnega vedenja, tega večkrat dojemajo kot neustreznega in jih to celo užali.

Vzgojiteljice so že pred našo napovedjo vaje asertivne komunikacije same povedale, da večkrat nimajo časa, da bi se na tako komunikacijo pripravile, zato smo jim seznanili, da lahko asertivnost postane del njihovega avtomatičnega odzivanja, če jo večkrat zavestno uporabijo in vadijo. Tudi o tem govori Riso (prav tam), ki priznava, da so situacije nepredvidljive, hkrati pa poudarja pomen zavestne uporabe in vaje asertivne komunikacije kot načina za ustrezno odzivanje v nepredvidenih situacijah.

Poznavanje zakonov in dokumentov, ki vzgojitelje varujejo pred nasiljem staršev

Obstajajo tudi situacije, kjer asertivna komunikacija ni dovolj. Riso (prav tam) navaja tri, s področjem nasilja pa se najbolj povezuje ogroženost fizične integritete. Tako smo vzgojiteljicam predstavili zakonodajne okvire, ki jih varujejo pred nasiljem tretjih oseb. Natančneje smo jim opisali dolžnosti delodajalca, ki jih določa *Zakon o varnosti in zdravju pri delu* (2011, čl. 2), kot sta dolžnost izvajanja dejavnosti za preprečevanje in obvladovanje nasilja tretjih oseb ter dolžnost priprave ocen tveganj.

Vzgojiteljice so povedale, da s pravilnikom in oceno tveganja svoje ustanove niso seznanjene, da pa poznajo osebo, ki je sindikalni zaupnik, in osebo, ki je pristojna za obravnavo mobinga. Ta podatek označujemo kot skrb zbujujoč, saj je, kot navaja Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.), odzivanje ob izkušnji z nasiljem odvisno tudi od strategij in pravil, ki jih vzpostavi ustanova. Če torej zaposleni teh pravil ne pozna, tudi ne ve, kako ravnati, kar lahko še potencira občutke ranljivosti in občutke nemoči za reševanje konfliktov. Menimo, da je vodstvo ustanove poleg priprave teh dokumentov dolžno zaposlene tudi obvestiti o pripravi dokumentov in jim jih podrobneje predstaviti. Prav tako bi bilo smiselno, da vodstvo zaposlene vključi že v pripravo dokumentov. Tako lahko opolnomočijo vzgojitelje z znanji o načinih ravnanja ob izkušnji nasilja. Vzgojitelji tako dobijo jasno informacijo, kaj storiti, kako oddati prijavo in na koga se ob takšnih situacijah obrniti. Če ti dokumenti ostanejo v omarah za primer inšpekcijskega nadzora, delujejo le kot zaščita pred finančno bremenitvijo in ne pred morebitno zdravstveno škodo zaposlenega.

Vzgojiteljicam smo predstavili tudi splošne korake, ki jih za SVIZ priporoča Lešnik Mugnaioni (b. l.). Prav tako smo ob tem razmišljali, da lahko poznavanje splošnih korakov pripomore k preoblikovanju že obstoječih.

V začetku smo vzgojiteljicam zastavili vprašanje: *Kako naj ravnam, ko se nasilje ponavlja in ko to vpliva na moje zdravje?* Vzgojiteljice so najprej izpostavile vidik zaupanja sodelavki, kar vrednotimo kot spodbuden podatek, saj to že pomeni napredek na poti k preprečevanju nadaljnjega nasilja, predvsem z vidika razbremenitve. To dejanje pa se sklada tudi z drugim korakom, ki ga za SVIZ priporoča Lešnik Mugnaioni (b. l.). Na tej točki so vzgojiteljice, udeležene na prvi delavnici, odprle še temo o tem, kako težko bi jim bilo dejansko vložiti prijavo, saj bi se ob tem počutile krivo ali pa celo zaznamovano. Vzgojiteljice druge delavnice pa so razpravo peljale v smeri nadaljnje obravnave nasilja, torej po prijavi. Vsem udeleženiim pa se je zdelo zelo uporabno, da so se ob tem spomnile na pomen zapisovanja dogodkov.

Zaključek

Nasilje staršev nad vzgojitelji je kompleksen in še neraziskan pojav, ki je zagotovo prisoten v slovenskih vrtcih. V okviru projekta smo raziskali trenutno stanje razumevanja in doživljanja nasilja staršev nad vzgojitelji, kot ga vidijo vzgojitelji, ter predstavili vrste in oblike nasilja staršev nad vzgojitelji. Ugotovili smo, da se nasilje staršev nad vzgojitelji sicer dogaja, vendar stanje na tem področju v slovenskem prostoru še ni raziskano. Nasilje staršev nad vzgojitelji se največkrat dogaja med dejavnostmi, ki zahtevajo neposreden stik in potekajo v osami. Teoretična izhodišča kažejo, da se nad vzgojitelji največkrat izvaja verbalno nasilje, vzgojiteljev odziv pa je odvisen od različnih dejavnikov. Odziv je lahko pasiven, agresiven ali asertiven, pri čemer je slednji najprimernejši. Vzgojitelji so v delovnem okolju zaščiteni z več zakoni, ki se dotikajo varnosti in zdravja pri delu, prav tako mora vsak zavod pripraviti dokument s protokolom ravnanja ob zaznavi nasilja.

V raziskovalnem delu projekta smo raziskali pojmovanje in doživljanje nasilja med sodelujočimi vzgojiteljicami; vrste in oblike nasilja staršev, ki jih doživljajo sodelujoče vzgojiteljice; delovne dejavnosti, ki jih sodelujoče vzgojiteljice opredeljujejo kot dejavnosti z velikim tveganjem; načine odzivanja, ki jih sodelujoče vzgojiteljice uporabljajo ob doživljanju nasilja staršev; ter poznavanje zakonov in dokumentov, ki zaposlene varujejo pred nasiljem.

Ugotovili smo, da vzgojiteljice nasilje pojmujejo različno, pri čemer pa se vsa pojmovanja povezujejo s predstavljenimi teoretičnimi izhodišči. V delovnem okolju največkrat zaznavajo verbalne oblike nasilja, predvsem relacijskega, ki ob tem velja za bolj prikritega in težje prepoznavnega. Vzgojiteljice kot delovne dejavnosti, ki imajo največje tveganje za pojav nasilja staršev, vidijo tista, ki vključujejo neposredni stik (pogovorne ure) in se dogajajo v osami. Sodelujoče vzgojiteljice poznajo veljavno zakonodajo, so jim pa manj znani interni dokumenti o ravnanju ob pojavu nasilja. Ugotovili smo še, da sodelujoče vzgojiteljice največkrat uporabljajo pasivni odziv in imajo največ težav z uresničevanjem asertivnega načina odzivanja.

Skozi delavnico in projektne aktivnosti so sodelujoče vzgojiteljice pisno ali ustno reflektirale svoj odnos do nasilja staršev v pedagoškem okolju in svojo izkušnje doživljanja tega nasilja. Ob tem so se sodelujoče vzgojiteljice prek projekt- nih aktivnosti seznanile z opredelitvami nasilja, nasiljem na delovnem mestu, vrstami nasilja, ki jih pedagoški delavci najpogosteje doživljajo, in z možnostmi za učinkovito odzivanje. Ob koncu so se vse vzgojiteljice strinjale, da je koristno tako poznavanje različnih oblik nasilja kot tudi načinov odzivanja nanje. Še posebej se jim je zdelo uporabno, da so spoznale različne načine, kako se odzvati in kje iskati pomoč, saj se tudi same večkrat počutijo, kakor da morajo situacijo rešiti same in da je problem le njihov. Vzgojiteljice, ki so se udeležile delavnice, so ob koncu dejale, da bi zdaj ob naši drugi aktivnosti lahko zapisale veliko več novih spoznanj in da z delavnice odhajajo opolnomočene za spoprijemanje s tovrstnimi izzivi.

Glede na vse odzive vzgojiteljic, ki so se udeležile delavnice, in na lastno po- čutje ob pripravi teoretičnih izhodišč, načrtovanju delavnice in izvedbi menimo, da je imel celoten proces uporabno vrednost. Projekt vrednotimo kot uspešen, saj smo dosegli vse zastavljene cilje, kar pomeni, da so se vzgojiteljice opolnomo- čile z novimi znanji s področja prepoznavanja nasilja staršev in odzivanja nanj. Ključnega pomena je namreč, da so vzgojitelji opolnomočeni z različnimi znanji o možnih odzivih ob pojavu določene oblike nasilja in o možnostih zaščite. Ob pripravi celotnega projekta pa smo razmišljali tudi o oblikovanju »univerzalne- ga« dokumenta s protokolom za preprečevanje nasilja tretjih oseb in ravnanja ob nasilju, ki bi bil jasen, dovolj nazoren in dostopen za hitro branje. Tako bi lahko bodoče vzgojiteljice s temi znanji opolnomočili že ob študiju, kar bi olajšalo njihov vstop v delovna okolja.

Literatura in viri

Ančić, K. in Sardoč, M. (2002). *Nasilje-nenasilje: priročnik za učitelje, svetovalne službe in vodstvo šol*. Ljubljana: i2.

Ančić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T. in Sušnik, A. (2017). *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilja*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Anderson, K. (2018) *Verbal abuse*. Dostopno na: <https://www.leaderu.com/orgs/probe/docs/verbalabuse.html> (pridobljeno 27. 12. 2023).

Asertíven. (2014). V: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd. Dostopno na: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=asertiven> (prido- bljeno 28. 12. 2023).

Bezenšek Lalić, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Bilić, V. (2023) *Nasilje roditelja učenika nad nastavnica: pojavi oblici, prevalen- cija, povodi, potencialni čimbenici rizika i posljedice*. *Napredak*, 164, št. 1/2, str. 77–98.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (b. l.). *Preprečevanje nasilja do zaposlenih v šolstvu*. Dostopno na: https://zssszauptnikvzd.si/wp-content/uploads/2022/11/Factsheet_47_-_Preprečevanje-nasilja-v-solstvu.pdf (pridobljeno 27. 12. 2023).

Geršak, T., Hauptman, T., Jehart, D., Lah, A. in Petrovčič, A. (2019). Kdaj (ni)smo žrtve nasilja? Pregled splošne pojavnosti nasilja na delovnem mestu. V: E. Boštjančič in A. Reberc (ur.). *Obrazi nasilja na delovnem mestu: Psihološki pogledi in slovenska praksa*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 39–65.

Hočevar, B. (2017). Vloga in delo sindikalnega zaupnika ter zdravje zaposlenih. V: *Promocija zdravja v vzgoji in izobraževanju: zbornik II. mednarodne strokovne konference o promociji zdravja v vzgoji in izobraževanju*. Polhov Gradec: MiB, d. o. o., str. 84–86.

Kazenski zakonik (KZ-1) (2023). Uradni list RS, št. 16/23 (04. 06. 2008). Pridobljeno s: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>

Kodelja, I. (2019). Nasilje – poskus opredelitve in upravičenja. *Šolsko polje*, 30, št. 1/2, str. 29–46.

Lešnik Mugnaioni, D. (b. l.). *Kaj lahko storim, če doživljam trpinčenje/mobing na delovnem mestu?* Dostopno na: <https://www.sviz.si/datot/kaj-lahko-storim.pdf> (pridobljeno 28. 12. 2023).

Lešnik Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, V. in Brejc, M. (2009). *Nasilje v šolah: Opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obvladovanje*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.

Lepičnik Vodopivec, J. in Hmelak, M. (2016). *Strokovni izzivi vzgojiteljskega poklica*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.

Možina, S., Tavčar, M. in Zupan, N. (2004). *Poslovno komuniciranje: Evropske razsežnosti*. Maribor: Obzorja.

Munc, M. (2010). *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.

Muršič, M. (2012). Prekiniti krog nasilja (za varnejše družine in vzgojno-izobraževalne zavode). V: M. Muršič (ur.). *(O)krog nasilja v družini in šoli: Soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki*. Ljubljana: Inštitut z kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, str. 7–43.

Riso, W. (2018). *Pravico imaš reči NE*. Medvode: Malinc.

Sardoč, M. in Japelj Pavešič, B. (2019). Nasilje, šola, družba. *Šolsko polje*, 30, št. 3/4, str. 5–7.

Slivar, B. (2009). *Raziskava o poklicnem stresu pri slovenskih vzgojiteljih in učiteljih: Povzetek*. Ljubljana: Sindikat vzgoje in izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije.

Tacol, A., Lekič, K., Konec Juričič, N., Sedlar Kobe, N. in Roškar, S. (2019). *Priročnik za preventivno delo z mladostniki: Zorenje skozi To sem jaz*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Zakon o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1) (2008). Uradni list RS, št. 43/11 (03. 06. 2011). Pridobljeno s: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5537>

Maja PODLESNIK (Otona Župančiča Kindergarten in Slovenska Bistrica, Slovenia)

PARENTAL VIOLENCE AGAINST EDUCATORS: RECOGNITION, RESPONSE AND LEGAL PROTECTION

Abstract: Violence is a phenomenon that has existed throughout history in various forms and manifestations, although its conceptualisation has changed over time, including in the context of education and care. While numerous studies focus on violence among children (i.e., peer violence) or violence perpetrated by adults against children, violence committed by parents against preschool teachers remains underexplored. Given that preschool teachers interact with parents on a daily basis, it is essential that they can recognise different forms of violence and respond to them appropriately. Analyses of existing research indicate that educators most frequently encounter verbal forms of violence from parents, highlighting the need for awareness of the various types of violence, possible response strategies and the legislative frameworks that protect staff when violence occurs. The empirical part of the study was based on a workshop comprising several structured activities through which written and oral materials were collected. The materials were subsequently analysed and interpreted in relation to the theoretical framework. The findings indicate that the participating preschool teachers conceptualise violence in diverse ways and most commonly encounter verbal, particularly relational, forms of violence in their work environment. They identified activities involving direct and isolated contact with parents as those carrying the highest risk for violent incidents. Furthermore, the participants reported being familiar with the basic legal framework, though less so with the internal institutional documents regulating procedures in cases of violence. When confronted with violence, they most frequently respond passively and experience the greatest difficulty with assertive forms of responding.

Keywords: violence, educators, preschool, assertiveness, legislation

E-mail for correspondence: podlesnik.maja00@gmail.com